

OPORTUNITATEA POLITICILOR DEMOGRAFICE ÎN ROMÂNIA*

IOAN MĂRGINEAN

Punctul de pornire al acestui demers îl constituie faptul că politicile demografice sunt un tip cu totul special de intervenție publică prin însăși ținta lor, care este viața ființei umane. Din acest motiv ele reprezintă o temă de mare interes și, totodată, de dispută în legătură cu necesitatea lor, problemele la care se adresează, mijloacele de acțiune etc.

Perspectiva din care este efectuată analiza de față este aceea a schemei politicilor publice. Această abordare permite să evidențiem o serie de aspecte care țin de obiectivul politicilor demografice, întemeierea acestuia, specificul domeniului, principiile, natura și mijloacele de intervenție, interferențele cu alte politici publice.

OBIECTIVUL POLITICILOR DEMOGRAFICE

În sensul strict al termenului, politica demografică este destinată să controleze **numărul populației** dintr-un anumit teritoriu, (țară sau pe plan mondial). În raport cu **obiectivul** fixat, poate fi vorba de **menținerea numărului populației** la valorile existente la un moment dat, respectiv obținerea unei **creșteri** sau **descreșteri** a acestui număr. Prin urmare, avem de-a face cu politici publice de intervenție într-un proces natural referitor la înmulțirea populației și asupra căruia există concepții foarte diferite. Aici își au originea, de fapt, disputele asupra politicilor demografice, asupra acceptării întemeierii lor, respectiv asupra mijloacelor de intervenție, dacă obiectivul enunțat este deja admis.

Prin specificul lor, politicile demografice pun probleme deontologice aparte: de la cerința de a nu perturba un proces vital (pentru că nu se pot controla toate consecințele acțiunilor) la aceea de a nu face rău cuiva. Aceasta deoarece, spre deosebire de alte politici publice, unde domeniul de intervenție îl constituie anumite componente ale **activității** umane și condițiile în care se desfășoară acestea (reglementate și influențate), în politicile demografice domeniul de

---

* Studiu pregătit pentru „Comisia antisărăcie și de promovare a incluziunii sociale” și susținut în 2001.

intervenție este, așa cum spuneam, de altă natură; el se referă la **viața umană ca atare**.

INTERFERENȚELE CU ALTE TIPURI DE POLITICI PUBLICE

Dat fiind faptul că o serie de alte politici publice (sociale, economice etc.) au anumite efecte de natură demografică, pot apărea ambiguități în delimitarea sferei politicilor demografice. Anume, fie cuprinderea în sfera politicilor demografice a ansamblului acțiunilor publice de influență, sau dimpotrivă, să se considere că nu este necesară o politică demografică propriu-zisă, ea fiind suplinită de celelalte.

Rezolvarea de principiu a problemei de evitare a confuziilor presupune acceptarea interferențelor dintre politicile publice și analiza întemeierii și specificității fiecăreia în parte, funcție de obiectivele urmărite.

Dacă privim interferențele în cazul politicilor demografice, vom constata că întâlnim atât situații în care obiective demografice (controlul numărului populației) sunt atinse prin acțiuni extrademografice (politice, sociale, economice, culturale), cât și situații de utilizare a unor mijloace de natură demografică în atingerea unor obiective din alte domenii. Toate aceste aspecte fac necesară analiza relațiilor dintre obiective și mijloace în acțiunea publică. Evident, și în politica demografică se impune faptul că un obiectiv, poate dezirabil, nu trebuie să fie atins prin mijloace discutabile, și cu atât mai puțin abuzive, coercitive, criminale.

ÎNTEMEIEREA POLITICILOR DEMOGRAFICE

Întemeierea politicilor de control al numărului populației poate fi identificată în necesitatea atingerii **optimului demografic**. După cum este cunoscut, teoria optimului, respectiv a minimului și maximului demografic, se referă la relația dintre **populație și teritoriu** (densitate, intensitatea relațiilor sociale, diversitatea activităților sociale, economice și culturale etc.) și la aceea dintre **populație și resurse** (mijloace de subzistență, supraviețuire, dezvoltare).

În funcție de situația înregistrată la un moment dat, se poate, într-adevăr, constitui un obiectiv de politică demografică în sensul celui expus anterior. Dezechilibrele puternice ale acestor raporturi în țările subdezvoltate sunt îngrijorătoare. Datele referitoare la ratele de creștere a populației la nivel mondial și diferențiat pe țări conduc la astfel de concluzii. Pentru acest motiv, există o preocupare internațională de ajutorare a țărilor care doresc să promoveze politici de reducere a ratei fertilității. Se constată însă că politicile respective (educația privind reproducerea, planificarea familială, utilizarea contraceptivelor, sterilizarea), după zeci de ani de intervenție, nu au putut diminua rata creșterii populației în multe dintre țările subdezvoltate. Rezultă că, singure, politicile demografice au mai puține șanse de a influența un proces cu determinări multiple.

Așa cum se cunoaște însă, în țările europene are loc un proces de tranziție demografică, de diminuare a ratei fertilității și chiar de diminuare a numărului populației de la un an la altul. Multe dintre țările vizate au în vedere politici publice destinate să inverseze această tendință. Nu există, totuși, suficiente puncte de sprijin pentru fundamentarea obiectivului de politică demografică pe astfel de criterii. În practică, se apelează, cel mai adesea, și la argumente nondemografice, pentru a se întemeia o politică demografică. Prin aceasta, se poate ajunge la situația de a nu se răspunde neapărat la o problemă de natură demografică existentă în societate și la care ar trebui să se identifice mijloace de rezolvare. Dealtfel, îndepărtarea de ceea ce constituie o politică demografică propriu-zisă, cu obiective și mijloace specifice este o caracteristică pentru practica din diferite țări. Uneori, această îndepărtare se asociază cu politici de pedepsire pe cale administrativă a celor care nu urmează politica oficială, de discriminare în acordarea drepturilor sociale, de exterminare (caz extrem al conflictelor politice, etnice, religioase).

POLITICILE DEMOGRAFICE ÎN ROMÂNIA DUPĂ 1989

Situația din domeniul politicilor demografice în România, după 1989, ar putea fi caracterizată prin **nonintervenție**. Este totuși dificil să determinăm dacă avem de-a face cu promovarea efectivă a principiului nonintervenției, sau pur și simplu cu o ignorare a temei. Lipsa de la intervenția publică semnificativă, după înlăturarea măsurilor administrative de interzicere a avorturilor impuse de regimul comunist în perioada 1966-1989, poate avea mai multe explicații. Iată două dintre acestea: inhibiția creată de aberațiile politicii coercitive pronataliste din perioada anterioară a împiedicat nu numai elaborarea unei politici demografice articulate, dar și argumentarea explicită a non-intervenției; în raport cu problemele prezente ale tranziției, politicile demografice nu au constituit o prioritate.

La întrebarea: „Este necesară o politică demografică în România?”, răspunsul adecvat s-ar formula astfel: „Nu mai mult și nici mai puțin decât în alte țări europene care se află în tranziție demografică”.

Orientarea spre un anumit tip de politică publică în domeniul populației aparține societății românești. Evident însă că, în condițiile date (de diminuare pe cale naturală a numărului populației, la o densitate relativ scăzută de locuitori și chiar la o situație de depopulare a unor zone montane și de deal prielnice vieții și activității umane), acțiunile pentru diminuarea necesarului populației nu pot fi susținute și nu vor avea șanse de a fi acceptate, dacă totuși cineva ar veni cu un astfel de proiect.

Rămâne de văzut dacă este oportună și legitimă o politică demografică orientată spre creșterea numărului populației. Evident, nu vor fi acceptate mijloace coercitive care să susțină o eventuală politică pronatalistă.

În ceea ce mă privește, consider că evoluțiile din ultimul deceniu ale valorilor statisticii vitale, în raport cu perioada de dinaintea lui 1989, **nu sunt un criteriu**

suficient de puternic pentru implementarea unor politici demografice pronataliste. Rata mai mică a fertilității și diminuarea numărului populației survin după o creștere forțată, susținută prin mijloace administrative, în perioada 1966-1989. Pe de altă parte însă, tocmai datorită acelor evoluții s-a constituit o piramidă a vârstelor nefavorabilă, prin îngustarea puternică a bazei (vârstele mici). În următoarele decenii vom avea o piramidă a populației pe vârste cu vârful în jos.

Pentru a preveni diminuarea excesivă a numărului generației de vârstă mică, s-ar putea accepta o politică demografică pronatalistă. Această opțiune este condiționată însă de adecvarea mijloacelor de acțiune, care pot fi mai degrabă de natură socială și economică, educativă, culturală, decât strict demografice. Ele pot fi luate în considerare numai în legătură cu resursele materiale și umane necesare (resurse financiare, specialiști, servicii). Cât de mult se poate susține și cât de mult se dorește o astfel de politică sociodemografică se va constata prin dezbateri publice. Sunt șanse mai mari de a se accepta nu atât o politică demografică propriu-zisă (cu obiectivul creșterii numărului populației), **cât o politică socială cu efecte și în plan demografic.**

Voi încheia prin a face o remarcă asupra necesității reconsiderării priorității acordate până în prezent dimensiunii sociale a tranziției postcomuniste și, pe un plan mai general, politicilor sociale în țara noastră. Multitudinea problemelor presante, cu acumulare de deficit în diverse zone, impune o sporire a alocării de resurse, inclusiv prin cheltuieli sociale publice. Pentru a ne înscrie în rândul țărilor partenere pentru admitere în UE, o sporire a proporției cheltuielilor sociale în PIB este inevitabilă. În condițiile urmării eficienței utilizării fondurilor, sunt necesare creșteri până la nivelul intervalului de 25-30% din PIB.